

3. Д'яков А. С. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Видавничий дім «КМ Academia», 2000. – 218 с.
4. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика: учебное пособие / И. М. Кобозева. – М. : Эдичориал УРСС, 2000. – 352 с.
5. Кронгауз М. А. Семантика: учебник / М. А. Кронгауз. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 352 с.
6. Кротевич С. В. Словник лінгвістичних термінів / С. В. Кротевич, Н. С. Родзевич. – К. : Вид-во Академії наук УРСР, 1957. – 235 с.
7. Лотте Д. С. Изменение значений слов как средство образования научно-технических терминов (1941) / Д. С. Лотте // Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики. – М. : АН СССР, 1961. – С. 37–60
8. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української літературної мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
9. Суперанская А. В. Общая терминология : Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева / отв. ред. Т. Л. Канделаки. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 248 с.
10. Цаголова Р. С. Лексико-семантические особенности политико-экономической терминологии / Р. С. Цаголова. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1985. – 147 с.
11. Лингвистический энциклопедический словарь [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : «Сов. энциклопедия», 1990. – 685 с.
12. Felber H. Terminology Manual / H. Felber. – Paris : UNESCO, Infoterm, 2002. – 265 p.

Довбуш О. Р. Семантический потенциал английских терминологических единиц психологического дискурса отрасли чрезвычайных ситуаций.

Аннотация

В статье обобщены понятия «термин» и «семантическое поле», выделены основные приметы термина, определены лексико-семантические группы в пределах семантического поля «психология чрезвычайных ситуаций», рассмотрены структурно-семантические особенности терминологии психологии отрасли чрезвычайных ситуаций.

Ключевые слова: термин, терминосистема, семантическое поле, лексико-семантическая группа.

Dovbush O. R. Semantics of English Terms in Psychological Discourse of Emergency Situations.

Summary

The article deals with the semantics of English terms in psychological discourse of emergency situations. The aim of the article is to highlight the concepts of «term» and «semantic field», define characteristics of a term, determine lexico-semantic groups within the semantic field «psychology of emergency situations» and outline structural and semantic peculiarities of emergency situations psychology. The «term» is defined as a word or a word-combination that is used for precise expression of the concept that is characteristic of particular sphere of manufacture, knowledge or culture. The analyses of terms within the semantic field «emergency situations psychology» proved that according to their structure terms can be simple, compound and complex terms. The latter are numerous; the most common compounds are the following ones: «adjective + noun», «noun + noun», «adjective + noun + noun», «noun + noun + noun», «adjective+ adjective + noun» and «noun + adjective + noun» compounds. 8 lexico-semantic groups of emergency situations psychology were determined. They are psychological reactions, psychological disorders, types of behaviour, therapy types, physical symptoms, emergency situations, psychological approaches and psychological strategies.

Key words: term, terminology, semantic field, lexico-semantic group.

УДК 81'25 =112.2 : 811.161.2

Дорофеева М. С.,

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

E-mail: margarita_dorofeeva@hotmail.com

СИНЕРГЕТИКА І ФАХОВИЙ ПЕРЕКЛАД

У статті аналізуються системні ознаки фахового перекладу крізь призму синергетики. Розглянуто процес фахового перекладу як синергетичної системи самоорганізації та саморегуляції. На підставі порівняльного аналізу фрагмента фахового економічного тексту та його множинних транслятив досліджено закономірності фахового перекладу в межах синергетичного підходу.

Ключові слова: фаховий переклад, синергетика, система самоорганізації, системні вимоги, параметр порядку, ступінь фаховості спеціального тексту.

Пропоновану статтю присвячено розгляду закономірностей фахового перекладу з точки зору міждисциплінарного наукового напрямку синергетики. **Актуальність** теми розвідки зумовлюється дефіцитом інтегральних концепцій у сучасному перекладознавстві, зокрема в галузі спеціального перекладу.

У статті ставиться **мета** встановити системні ознаки фахового перекладу в межах синергетичного підходу. Задекларована мета передбачає такі окремі **завдання**: 1) розглянути фаховий переклад як систему самоорганізації та саморегуляції; 2) виявити системні вимоги фахового перекладу як саморегульовальної системи; 3) провести порівняльно-перекладацький аналіз фахового тексту та його множинних перекладів на основі синергетичних категорій; 4) визначити параметри порядку в перекладі фахового тексту.

Матеріалом статті слугували фрагменти фахового німецькомовного економічного тексту у авторстві Лотара Шпільгофа та їх множинні переклади українською мовою, виконані професійним присяжним перекладачем і студентами-магістрами Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Об'єкт розвідки включає параметри порядку, реалізовані на мовному рівні перекладів економічного тексту українською мовою, у порівнянні з німецькомовним оригіналом.

Предмет дослідження становлять закономірності фахового, зокрема економічного перекладу, як системи самоорганізації в аспекті синергетики.

На початку XXI століття спостерігається послідовна зміна парадигм у теорії перекладу. Традиційні перекладацькі студії, зорієнтовані на мовні й текстові аспекти аналізу, поступаються місцем комунікативним, культурологічним та когнітивно-діяльним підходам до вивчення перекладу.

Так, за визначенням Е. Прунча, під трансляцією розуміють «особливий тип між- і транскультурної комунікації у вигляді конвенціоналізованої, інтерлінгвальної та опосередкованої взаємодії» [11, с. 30].

За останні роки дедалі більшої ваги у гуманітарних науках набуває новий напрям міждисциплінарних досліджень під назвою «синергетика». Поняття синергетики було введено у науковий обіг у середині 70-тих років німецьким фізиком Германом Гакеном в роботі, присвяченій феномену когерентності у лазерному випромінюванні [6]. Хоча термін «синергетика» етимологічно походить від поняття «синергія», що має давню традицію використання у православному богослов'ї та релігійній філософії [див., напр.: 2], у сучасному науковому дискурсі він отримує новий зміст. Сьогодні синергетика стає не просто перспективним науковим напрямом, що об'єднує під одним дахом недотичні дисципліни, а перетворюється на нову універсальну парадигму наукового знання, у межах якої вивчають ознаки та поведінку будь-яких надскладних систем. Зразками таких систем можуть слугувати живі організми, фізичні явища, історія, культура, мова [4; 5, с. 7, 22].

Синергетичні ознаки надскладних систем включають: здатність системи до самоорганізації та саморегуляції; відкритість, тобто обмін матерією, енергією та інформацією системи з навколишнім середовищем; динамічну рівновагу; нелінійність; кооперативну поведінку елементів системи; наявність параметрів порядку і системних вимог у межах системи.

Новітні розвідки у теорії перекладу доводять той факт, що перекладацьку діяльність також можна розглядати як синергетичну саморегульовальну систему [див., напр.: 3, с. 13–37].

Проілюструємо цю тезу на прикладі аналогії між мовою і перекладом в аспекті синергетики. У підручнику «Вступ до синергетичної лінгвістики» [див.: 7] автори наводять синергетичні ознаки мови, серед яких динаміка, процесуальність, варіативність, гетерогенність мовної системи. Відомий представник німецької школи лінгвосинергетики Р. Кьолер так пояснює синергетичність мови: «Так само, як інші системи самоорганізації, мова характеризується наявністю кооперативних та конкуруючих процесів, які, поряд із зовнішніми факторами впливу на мову (психологічними, біологічними, фізичними, соціологічними і т. ін.), визначають динаміку системи» [10, с. 101].

Згадані зовнішні фактори (*флуктуації* у термінології синергетики) впливають на системні величини і системну структуру мови, що приводить до закономірних змін на її мікро- та макрорівнях. Для мови такими флуктуаціями системного середовища виступають, зокрема, культура, суспільство, біологічні та фізіологічні якості людини як носія мови, канал передачі інформації.

Всі ці фактори створюють так звані *граничні умови*, які становлять обмеження для можливого розвитку мовної системи [7, с. 4]. Граничні умови узгоджуються із *системними потребами*, тобто об'єктивними вимогами, що висуваються до системи, забезпечуючи її життєздатність.

У сукупності системних вимог до мови як надскладної системи К. Гофман та А. Крот розрізняють три групи: 1) основні системні вимоги; 2) формуючі системні вимоги; 3) системні вимоги загального управління [7, с. 5]. Серед *основних* системних вимог названі кодування; специфікація; деспецифікація; уживання.

Формуючі системні вимоги охоплюють безпеку передачі інформації та принцип мовної економії. У свою чергу, принцип економії включає велику підгрупу вимог, серед яких: мінімізація зусиль на продукування, кодування і декодування повідомлень; мінімізація кількості й обсягу значення мовних знаків для вираження відповідного смислу; мінімізація зусиль пам'яті; незалежність від контексту; специфікація контексту; інваріантність стосунків «знак-значення»; гнучкість згаданого відношення.

До системних вимог *загального управління* мовної системи належать вимоги пристосування та стабільності. Наведені вимоги, на думку авторів підручника «Вступ до синергетичної лінгвістики», складають аксіоми синергетичного моделювання мови [7, с. 5]. Важливим для лінгвосинергетики є той факт, що у процесі розвитку мовної системи задіяні не всі вимоги, а постає залежність між окремими системними вимогами та флуктуаціями як зовнішніми факторами впливу на систему.

Взаємодія між внутрішньомовними процесами розвитку та системними вимогами до мови під впливом флуктуацій складає механізми самоорганізації та саморегуляції синергетичної системи мови.

На нашу думку, *перекладу* процесуальному смислі має одні й ті самі ознаки надскладних систем, як і *мова*, тобто належить до систем самоорганізації та саморегуляції. Доречність аналогії між двома системами пояснюється тим, що як мова, так і переклад мають однакову комунікативну природу, пов'язану з передачею інформації за допомогою мови. Різниця полягає лише в особливій опосередкованій формі комунікації при перекладі.

У контексті фахового перекладу фахова мова, фаховий текст, автор, адресат і перекладач виконують подвійну роль. З одного боку, вони стають носіями міжнародної фахової комунікації, з іншого, названі фактори становлять елементи відкритої системи самоорганізації фахового перекладу.

Основну ознаку фахової комунікації становить «повідомлення у межах фаху і про фах» [12, с. 23]. У свою чергу, сам фах та «фаховість» об'єктів повідомлення визначаються лише шляхом комунікації. Ми погоджуємось із твердженням Г. Кальферкемпера, що «фаховість у вигляді якості предмета, ознаки стану речей або діяльнісного взаємозв'язку є властивістю, даною не від природи, а у процесі комунікації» [8, с. 54]. Наведений факт дає нам право ототожнити системні вимоги до мови як системи самоорганізації з вимогами до фахового перекладу як подібної системи.

Щоправда, не всі системні вимоги до мови мають однакову релевантність для фахового перекладу. У фаховому перекладі такі вимоги узгоджуються зі ступенем фаховості тексту. Так, для спеціального тексту з *високим ступенем фаховості* [9, с. 117], де широко представлені елементи відповідної фахової мови, пріоритетними стають такі системні вимоги: 1) специфікація (для змісту тексту); 2) незалежність від контексту (для термінів); 3) інваріантність відношення «знак-значення»; 4) економія, зокрема мінімізація кількості й обсягу значення мовних знаків для вираження відповідного смислу; 5) безпека передачі інформації; 6) стабільність.

Протилежний полюс текстів утворюють продукти з *низьким ступенем фаховості*, у яких представлено незначну кількість елементів фахової мови. Для цих текстів діють інші системні вимоги: 1) деспецифікація (для змісту тексту загалом); 2) контекстна специфікація (для фахової лексики); 3) мінімізація зусиль для декодування повідомлень; 4) гнучкість зв'язку між знаком та значенням; 5) вимога пристосування.

Розглянемо конкретний приклад фрагмента фахового тексту та кількох його транслятив кризь призму синергетики перекладу. Як вже було згадано, системні вимоги фахового перекладу як системи самоорганізації та саморегуляції залежать від ступеня фаховості оригінального тексту. Аналізований текст має назву «*Die Rolle der Rechnungshöfe im Haushaltskreislauf in Deutschland und ihre potentiellen positiven Wirkungen in der Gesellschaft*». За даними попереднього перекладацького аналізу, оригінал належить до текстів фахової мови економіки та має невелику кількість фахових мовних елементів у порівнянні з обсягом цілого тексту.

До фахових мовних елементів, слідом за Р. Штольце [12, с. 45], ми відносимо: а) фахову термінологію у вузькому сенсі; б) наявність невербальних елементів у тексті, зокрема таблиць, малюнків, діаграм; в) інтертекстуальні відсилки; г) жанрові конвенції побудови конкретних видів тексту; д) синтаксичну складність; е) стилістичну нейтральність.

Оригінальний текст виконує інформативну і когнітивну функції. Інформативна функція полягає у відтворенні спеціальної інформації; у свою чергу, когнітивна функція слугує поширенню фахового знання про бюджетний цикл у Федеративній Республіці Німеччина. За критерієм інформаційного типу в тексті переважає змістово-фактуальна інформація. Стосовно літературної норми оригінал, як і всі стандартні фахові тексти, належить до нейтрального стилю загальнонаціональної мови.

Автор німецькомовного оригіналу Л. Шпільгоф – експерт у галузі бюджетного процесу – виступає консультантом для своїх потенційних адресатів. Його текст слугував інформаційною підтримкою для українських фахівців тієї самої галузі під час урядових консультацій. Однак, оскільки перебіг бюджетного циклу ФРН від самого початку був недостатньо відомим для українських політиків, рівень фахових фонових знань у продуцента оригіналу і адресатів перекладу виявився неоднаковим. Цей факт вплинув на структуру і мовні особливості оригіналу.

Абсолютна частота уживання елементів фахової мови свідчить про низький ступінь фаховості оригінального тексту. З цього випливає, що більшу частину фахового словникового складу оригіналу утворюють не терміни фахової мови економіки, а слова і вирази загальнонаціональної мови у фаховому уживанні (колокації), а також реалії.

Проілюструємо цю тезу на прикладі фрагмента, перекладеного офіційним присяжним перекладачем [13; 14]:

<p>(1) <i>Die Rolle der Rechnungshöfe im Haushaltskreislauf in Deutschland und ihre potentiellen positiven Wirkungen in der Gesellschaft</i> <i>I. Vorbemerkung</i> <i>Geldmangel der öffentlichen Hand ist mit Ausnahme einiger Staaten ein weltweites Problem <...> Neben Legislative und Exekutive sind auch die Rechnungshöfe mittelbar mitverantwortlich dafür, dass öffentliche Mittel so wirtschaftlich wie möglich ausgegeben werden <...></i></p>	<p>(1.1) <i>Роль рахункових палат у бюджетному циклі Німеччини та їхні потенційні позитивні ефекти у суспільстві</i> <i>I. Попередні зауваження</i> <i>Брак державних коштів, за винятком кількох країн, є всесвітньою проблемою. <...> Поряд із законодавчою та виконавчою владою, рахункові палати опосередковано також несуть солідарну відповідальність за те, щоб державні кошти витрачалися якомога раціональніше <...></i></p>
---	---

Як бачимо, в тексті мають місце деякі ознаки високого ступеня фаховості: терміни фахової мови економіки *der Haushaltskreislauf*, *der Rechnungshof*, а також терміни в галузі політики – *Legislative*, *Exekutive*. Вони за правилами передаються еквівалентами: *бюджетний цикл*, *рахункова палата*, *законодавча влада*, *виконавча влада*. Утім, спостерігаються елементи загальнонаціональної мови у фаховому уживанні, зокрема: (а) *öffentliche Hand*, (б) *öffentliche Mittel*. Загальноновживаний прикметник *öffentlich* у першому випадку (а) уживається у межах стійкої колокації, отримуючи термінологічне значення – *öffentliche Hand*.

Перекладач відтворює словосполучення шляхом генералізації: *брак державних коштів*. Слід зауважити, що стале багатозначне словосполучення *öffentliche Hand* залежно від контексту має прямий відповідник українською мовою: *державний бюджет*. Тому у фаховому тексті слід було би відтворити цю колокацію, використовуючи еквівалент: *дефіцит державного бюджету*.

У другому випадку (б) прикметник *öffentlich* уживається у нез'язаному словосполученні і означає *die Verwaltung eines Gemeinwesens betreffend, kommunal* (стосовно управління загальним добробутом,

благами суспільства, общини; комунальний)[15, с. 1158]. Перекладач застосовує у перекладі частковий семантичний відповідник *державні кошти*, що цілком правильно, виходячи з контексту оригіналу.

Порівняємо відтворення розглянутих термінів, термінологічної колокації та незв'язаного словосполучення у студентському перекладі [13; 15]:

<p>1) Die Rolle der Rechnungshöfe im Haushaltskreislauf in Deutschland und ihre potentiellen positiven Wirkungen in der Gesellschaft I. Vorbemerkung Geldmangel der öffentlichen Hand ist mit Ausnahme einiger Staaten ein weltweites Problem <...> Neben Legislative und Exekutive sind auch die Rechnungshöfe mittelbar mitverantwortlich dafür, dass öffentliche Mittel so wirtschaftlich wie möglich ausgegeben werden <...></p>	<p>(1.2) Роль Рахункових палат у бюджетному циклі Німеччини та їхні потенційні позитивні впливи в суспільстві I. Передмова За винятком деяких країн, нестача коштів у державному бюджеті є світовою проблемою.<...>Поряд із законодавчою та виконавчою владоюРахункові палати також опосередковано відповідають за те, щоб державні кошти витрачались максимально рентабельно<...></p>
---	---

Як показує приклад, відтворення термінів фахової мови економіки і політики не викликає складнощів, оскільки вони передаються еквівалентами. Також можна пересвідчитися, що студент-перекладач коректно застосовує прямий відповідник для колокації *öffentliche Hand* – *державний бюджет*, а також частковий семантичний відповідник для незв'язаного словосполучення *öffentliche Mittel* – *державні кошти*. Хотілось би підкреслити, що останнє словосполучення було правильно відтворене більшістю студентів, на відміну від колокації *öffentliche Hand*, де у багатьох випадках перекладу здійснювалася невмотивована конкретизація: *державний сектор економіки, державний сектор, державна казна*.

Проаналізований фрагмент оригіналу містить приклади фахового уживання елементів загальнонаціональної мови у вигляді двох словосполучень, залежних від контексту: колокації *öffentliche Hand* та незв'язаного словосполучення *öffentliche Mittel*. Саме ці елементи реалізують системну вимогу *контекстної специфікації*, характерну для фахової лексики у текстах з низьким ступенем фаховості. Згадана вимога, на нашу думку, становить один із синергетичних *параметрів порядку* [див. глосарій основних понять синергетики: 5, с. 323], який організує увесь процес фахового перекладу. Водночас контекстна специфікація загальноновживаних елементів мови у фаховому уживанні є однією з головних проблем фахового перекладу.

Розглянемо інший параметр порядку, характерний для фахового перекладу як системи самоорганізації. Цей параметр охоплює тексти будь-якого рівня фаховості, оскільки реалізує загальний принцип мовної економії.

За К. Гофман та А. Крот, названий принцип належить до формуючих системних вимог, які включають, зокрема, *мінімізацію зусиль на кодування повідомлення*. Спочатку проілюструємо згадану вимогу на матеріалі фрагменту оригіналу та його перекладу, виконаного професійним присяжним перекладачем [13; 14]:

<p>Die 66. Generalversammlung der Vereinten Nationen hat am 22. Dezember 2011 eine Resolution zur "Förderung einer effizienten, rechenschaftspflichtigen, wirksamen und transparenten öffentlichen Verwaltung durch Stärkung der Obersten Rechnungskontrollbehörden" angenommen und darin ausdrücklich anerkannt, dass Rechnungshöfe diese Aufgabe nur dann objektiv und wirkungsvoll erfüllen können, wenn sie von den zu prüfenden Stellen unabhängig gestellt und gegen Einflüsse von außen geschützt sind.</p>	<p>22 грудня 2011 р. 66-ю Генеральною асамблеєю ООН було прийнято резолюцію про «Стимулювання ефективного, підзвітного, дієвого та прозорого державного управління шляхом підсилення вищих державних органів рахункового контролю». І цією резолюцією було чітко сформульовано, що рахунковими палатами це завдання може бути ефективно та об'єктивно виконане лише за умови їхньої незалежності від ревізійних органів та захисту від зовнішнього впливу.</p>
---	---

Фрагмент оригіналу, виділений жирним курсивом, ілюструє *мінімізацію кодування повідомлення* німецькою мовою, яка полягає у використанні поширеного атрибута у модальному значенні: *den zu prüfenden Stellen*. Згаданий атрибут становить мінімізацію первинної пропозиції, тобто модальної конструкції *sein + zu + Infinitiv: Rechnungshöfe sollen von den Stellen unabhängig gestellt sein, die zu prüfen sind*. У перекладі можна побачити, що перекладач не відчув

системної вимоги економії первинного повідомлення і помилково відтворив поширений атрибут із часткою *zu* через прикметник у функції означення: **ревізійні органи** (*prüfende Stellen*). Звісно, таке перекладацьке рішення призвело до викривлення первинного змісту повідомлення. Розглянемо студентський переклад цього фрагменту [13; 16]:

<p><i>Die 66. Generalversammlung der Vereinten Nationen hat am 22. Dezember 2011 eine Resolution zur "Förderung einer effizienten, rechenschaftspflichtigen, wirksamen und transparenten öffentlichen Verwaltung durch Stärkung der Obersten Rechnungskontrollbehörden" angenommen und darin ausdrücklich anerkannt, dass Rechnungshöfe diese Aufgabe nur dann objektiv und wirkungsvoll erfüllen können, wenn sie von den zu prüfenden Stellen unabhängig gestellt und gegen Einflüsse von außen geschützt sind.</i></p>	<p><i>22-го грудня 2011-го року на 66-й Сесії Генасамблеї ООН було прийнято резолюцію про «Сприяння підвищенню ефективності, підзвітності, результативності та прозорості державного управління шляхом зміцнення вищих ревізійних установ». У резолюції зазначалося, що робота рахункової палати може бути об'єктивною та ефективною лише тоді, коли вона є незалежною від суб'єктів, діяльність яких вона перевіряє, і не зазнає зовнішнього впливу.</i></p>
---	---

Як бачимо, студент-перекладач цілком правильно декодує первинне повідомлення, відтворюючи його згідно із нормами цільової мови через підрядне означальне речення: **суб'єктів, діяльність яких вона перевіряє**.

Отже, можна зробити висновок, що, з одного боку, системна вимога мінімізації кодування повідомлення може становити складнощі перекладу навіть у тексті з низьким рівнем фаховості. З іншого боку, загальний принцип, який реалізується у такій мінімізації, притаманний текстам як низького, так і високого рівня фаховості, оскільки він становить синергетичний параметр порядку для мовної системи загалом і не залежить від дискурсу.

За результатами порівняльно-перекладацького аналізу економічного тексту та його множинних перекладів можна дійти таких **висновків**:

1. Фаховий переклад, подібно до мови, можна розглядати як систему самоорганізації та саморегуляції. Оскільки будь-яке фахове знання передається шляхом мовної комунікації, системні вимоги до мови як системи самоорганізації та саморегуляції повністю збігаються із вимогами до фахового перекладу як подібної системи опосередкованої комунікації.

2. Системні вимоги до фахового перекладу залежать від ступеня фаховості відповідного спеціального тексту. Для текстів високого ступеня фаховості такими вимогами виступають: специфікація; незалежність від контексту; інваріантність зв'язку «знак-значення»; безпека передачі інформації; мінімізація кількості та обсягу значення мовних знаків для вираження відповідного смислу; стабільність.

3. Для текстів низького ступеня фаховості діють системні вимоги деспецифікації загального змісту; контекстної специфікації фахової лексики; мінімізації зусиль декодування повідомлення; гнучкість відношення між знаком та значенням; пристосування.

4. Текстам будь-якого рівня фаховості притаманна формуюча системна вимога мовної економії, що полягає у мінімізації зусиль під час кодування первинної пропозиції.

5. Системні вимоги до фахових текстів становлять синергетичні параметри порядку, які визначають домінанти перекладу цих текстів.

6. Виявлені під час порівняльно-перекладацького аналізу синергетичні параметри порядку: контекстна специфікація фахової лексики та мінімізація кодування повідомлення – є складнощами перекладу в текстах низького рівня фаховості, зокрема у проаналізованому економічному тексті.

7. Фаховий переклад як система самоорганізації та саморегуляції відзначається спонтанними кооперативними процесами пристосування перекладу до наявних системних вимог. Тому можна стверджувати, що система фахового перекладу перебуває у постійному обміні із навколишнім середовищем (нормами цільової мови, компетенцією перекладача, вимогами замовника, дискурсивними факторами), що свідчить про ознаки синергетичної системи.

Перспективою подальших розвідок може слугувати вивчення окремих синергетичних категорій, релевантних для фахового перекладу, зокрема інформаційної ентропії.

Список використаної літератури

1. Астафьева О. Н. Эвристические возможности синергетики в исследовании современных социокультурных процессов: дисс. ... д-ра филос. наук: 24.00.01 – теория и история культуры / О. Н. Астафьева. – М., 2002. – 371 с.
2. Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови : Лінгвофілософські нариси : монографія / Флорій Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 192 с.
3. Введение в синергетику перевода: монография / Л. В. Кушникова, И. Н. Хайдарова, С. С. Назмутдинова [и др.]. – Пермь : Изд-во Пермского нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 278 с.
4. Пиотровский Р. Г. Лингвистическая синергетика: исходные положения, первые результаты, перспективы / Р. Г. Пиотровский. – СПб. : Изд-во С.-Пб. гос. ун-та, 2006. – 160 с.
5. Синергетика в филологических исследованиях: монография / Т. И. Домброван, С. М. Еникеева, Л. С. Пихтовникова [и др.] – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. – 340 с.
6. Хакен Г. Синергетика / пер. с англ. В. И. Емельянова / Г. Хакен. – М. : Мир, 1980. – 404 с.
7. Hoffmann Chr. Einführung in die Synergetische Linguistik / Christiane Hoffmann, Andrea Krott // Korpuslinguistische Untersuchungen zur quantitativen und systemtheoretischen Linguistik, 2002. – S. 1–29.
8. Kalverkämper H. Vom Terminus zum Text / M. Sprissler // Standpunkte der Fachsprachenforschung. – Tübingen : Narr, 1987. – S. 39–69.
9. Kalverkämper H. Gemeinsprache und Fachsprachen – Plädoyer für eine integrierende Sichtweise / G. Stickel // Deutsche Gegenwartssprache: Tendenzen und Perspektiven. – Berlin; New York: de Gruyter, 1990. – S. 88–133.
10. Köhler R. Synergetik und sprachliche Dynamik / W. Koch // Natürlichkeit in der Sprache und Kultur. – Bochum : Brockmeyer, 1990. – S. 96–112.
11. Prunč E. Entwicklungslinien der Translationswissenschaft. Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht / Erich Prunč. – Berlin : Frank&Timme, 2012. – 518 s.
12. Stolze R. Fachübersetzen – ein Lehrbuch für Theorie und Praxis / Radegundis Stolze. – Berlin : Frank&Timme, 2012. – 416 s.

Джерела ілюстративного матеріалу

13. Lothar Spielhoff. Die Rolle der Rechnungshöfe im Haushaltskreislauf in Deutschland und ihre potentiellen positiven Wirkungen in der Gesellschaft. – [Handout].
14. Лотар Шпільхофф. Роль рахункових палат у бюджетному циклі Німеччини та їхні потенційні позитивні ефекти у суспільстві. – [переклад присяжного перекладача].
15. Лотар Шпільхофф. Роль Рахункових палат у бюджетному циклі Німеччини та їхні потенційні позитивні впливи в суспільстві. – [переклад студента-магістра¹].
16. Лотар Шпільхофф. Роль Рахункових палат у бюджетному процесі Німеччини та потенційні позитивні результати її діяльності у суспільстві – [переклад студента-магістра²].

Довідкові джерела

17. DUDEN. Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 2003. – 1892 s.

Дорофеева М. С. Синергетика и специальный перевод.

Аннотация

В статье анализируются системные признаки специального перевода под призмой синергетики. Рассматривается процесс специального перевода как синергетической системы самоорганизации и саморегуляции. На основе сравнительного анализа фрагмента специального экономического текста и его множественных транслятов исследованы закономерности специального перевода в рамках синергетического подхода.

Ключевые слова: *специальный перевод, синергетика, система самоорганизации, системные требования, параметр порядка, степень специализированности специального текста.*

Dorofeeva M. S. Synergetics and specialized translation.

Summary

The article is devoted to the system features of a specialized translation from the synergetic point of view. It is aimed at discovering the regularities of the specialized translation within the synergetic research paradigm. An attempt is made to consider the specialized translation process as a synergetic system of self-organization and self-regulation.

The main aim of the article is to determine the system synergetic features of a specialized translation. It includes the following tasks: to investigate the specialized translation as a synergetic system of self-organization and self-regulation, to find out the system requirements to the specialized translation as a synergetic system, to analyze a special economic text and its multiple translations on the basis of the synergetic categories, to define the order parameter in the translation of the specialized text. The object of the study involves the order parameter, implemented on the language level of Ukrainian translation of the economic text, compared with the German original. The subject of research are regularities of the specialized in particular economic translation as a system of self-organization. It was found that system requirements of the language system and specialized translation as well are common. The system requirements to the specialized

translation depend on the special purpose degree of an specialized text. The perspective of further studies is investigation of other synergetic categories, which are relevant for the specialized translation, particularly information entropy.

Key words: *specialized translation, synergetics, system of self-organization, system requirements, order parameter, special purpose degree of a specialized text.*

УДК 378-81'33

Дробіт І. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри технічного перекладу
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: iradrob@ukr.net

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО СЛОВНИКА

У статті проаналізовано структуру навчального словника та принципи його укладання за допомогою відповідного програмного забезпечення. Англійсько-український електронний навчальний словник пожежно-технічної термінології розглянуто в рамках концептуальних засад навчальної і комп'ютерної лексикографії.

Ключові слова: *навчальна лексикографія, термінологічний словник, термінологічний мінімум, електронний словник.*

Українська галузева термінологія активно розвивається: проходить процес номінації нових наукових понять, уточнюються і вдосконалюються наявні поняття, фіксуються й осмислюються зміни, які відбуваються у словниковому складі мови у зв'язку з появою нових ідей, теорій, методів, інструментарію, технологій. З метою систематизації термінології, а також для належного наповнення навчальних курсів дисциплін філологічного спрямування та забезпечення навчального процесу філологів-перекладачів необхідно створювати відповідні традиційні й електронні словники.

Електронний навчальний словник належить до царини традиційної навчальної лексикографії та комп'ютерної лексикографії, його укладання вимагає залучення принципів, концептуальних ідей і методики кожної з них. Перекладачі, викладачі, студенти й інші користувачі все частіше надають перевагу електронним словникам та мобільним додаткам, тому укладання електронних словників стрімко розвивається. На жаль, на сьогодні немає достатньої кількості навчальних електронних словників, що мотивує до їх створення.

Мета статті – проаналізувати принципи укладання електронного англійсько-українського навчального словника пожежно-технічної термінології.

Й. Д. Джонг систематизує наявні в україномовних, російськомовних та англійськомовних лексикографічних дослідженнях визначення «навчального словника» [3]. На основі наведених у статті визначень можна стверджувати, що навчальна спрямованість словника характеризується невеликою кількістю лексем та містить довідковий матеріал, що орієнтує словник на того користувача, який не лише шукає адекватний відповідник, але й вивчає мову.

В. І. Перебийніс у своїх наукових розвідках та в лексикографічному доробку дотримується таких критеріїв щодо укладання навчального словника: навчальний словник повинен відповідати навчальній програмі, словникова стаття має бути стислою і зручною для використання, велика увага повинна приділятися сполучуваності реєстрових слів, словник варто доповнювати додатками [7; 8]. Чимало лексикографів дотримуються думки лаконічності та доступності викладу матеріалу в навчальному словнику [4; 5; 6; 9; 11].

О. Ю. Балалаєва пропонує таке визначення електронного навчального словника: «електронне довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів),